

# Skladnja v panonski narečni skupini

*Alenka Valh Lopert – Zinka Zorko*

Cobiss: 1.01

V razpravi so predstavljene skladenjske značilnosti govornih besedil v prekmurščini, prleščini, slovenskogoriškem in haloškem narečju, in sicer zgradba enostavnih in zloženih povedi, besednoredne posebnosti, vezniška sredstva, zlasti priredni in podredni vezniki, ter prislovi. V uvodu je osvetljeno glasoslovje in oblikoslovje panonske narečne skupine. Dodana je skladenjska jezikovna analiza dveh prekmurskih leposlovnih del, zapisanih v prekmurskem knjižnem jeziku in v slovenskem knjižnem zbornem jeziku.

**Ključne besede:** narečje, glasoslovje, oblikoslovje, upovedovanje, zakonitosti narečne skladnje

## Syntax in the Pannonian dialect group

This article presents the syntactic properties of spoken material from the Prekmurje, Prlekija, Slovenian Hills, and Haloze dialects; specifically, the structure of simple and complex sentences, special features connected with word order, and connectors (especially coordinating and subordinating conjunctions and adverbs). The introduction analyzes the phonology and morphology of the Pannonian dialect group. The article also includes a syntactic analysis of two Prekmurje works of fiction written in standard Prekmurje Slovenian and formal standard Slovenian.

**Keywords:** dialect, phonology, morphology, verbalization, dialect syntax rules

## 1 Glasoslovje

Po Logar-Riglerjevi Karti slovenskih narečij (1983) spadajo v panonsko narečno skupino prekmursko, goričansko (danes slovenskogoriško), prleško in haloško narečje. O teh narečjih so pisali številni dialektologi, npr. B. Raič, I. I. Sreznjevski, K. Ozvald, F. Ilešič, A. Pavel, S. Škrabec, V. Oblak, F. Ramovš, O. Asbóth, V. Novak, A. Vratuša, R. Kolarič, J. Rigler, T. Logar, M. L. Greenberg, F. Mukič, M. Koletnik, B. Rajh, Z. Zorko in drugi.

J. Rigler (2001: 22) izvaja panonsko glasoslovje iz osnovnega panonskega sistema dolgih vokalov: *i, ú, éj, óy, é, ó, á*, ki zastopajo: *i ← ī; éj ← ě; e ← ē, ě, ā; á ← ā; ó ← ō; óy ← ō; ú ← ū*; ter kratkih vokalov: *i, ú, e, o, a*, ki zastopajo: *i ← i, í; e ← ě, ě; e ← e, è, é; a ← a, á; o ← o, ó; o ← o, ò; ú ← u, ú; ə ← ə, ò*.

Prekmurščino navadno delimo na goričko, ravensko in dolinsko podnarečje, prleščino na spodnjeprleški, srednjeprleški, zgornjeprleški in kujleški govor, slovenskogoriško narečje na vzhodne in zahodne govore ter haloško na vzhodne, srednje ter zahodne govore.

Skupne razvojne posebnosti panonske narečne skupine so: nepodaljšanje kratkih akutiranih nezadnjih zlogov, ki so večinoma ostali kratki do danes; dolgi polglasnik se je razvil v dolgi *e*-jevski fonem skupaj z etimološkim *e* in nazalnim *ɛ*; dolgi *u* se je v izgovoru začel pomikati naprej in se je zaokrožil v *ü*, sonantni *l* pa se je prek *ou* poenoglasil v *u* (v porabščini še ohranjeni *ou* v primerih *gou̯nčati* za današnje *gučati* dokazuje razvoj sonantnega *l* prek *ou* v *u*); ohranil se je tudi vokalični *r*.

Konzonantizem v panonski narečni skupini je manj razčlenjen kot vokalizem. Razvil se je po značilnih slovenskih tendencah. Praslovanski *dj* v tipu *\*medja* se je razvil v *j*, pozneje pa se je v prekmurskem goričkem in ravenskem podnarečju vsak *j* razvil v *g*, *dj*, *dž*, *tj*, *g'*, *k'*, verjetno pod madžarskim vplivom. Pri praslovanskem *w* je v panonski narečni skupini značilen razvoj v labiodental *v*, ki v izglasju ali v položaju pred nezvenečim soglasnikom izgubi zven in se izgovarja kot *f*. Trdi *l* na koncu besede ima refleksi *-o*, v prleščini tudi *-a*; morda pod vplivom štokavskih priseljencev. Palatalni *l'*, *r'*, *n'* so se razvijali po splošnih slovenskih tendencah: *l'* je otrdel, *n'* pa je vsaj v prekmurščini ohranjen; tu je ohranjena tudi sekundarna palatalizacija tipa *vucje*. Prehod izglasnega *-m* v *-n* je večinoma ohranjen.

Govori v panonski narečni skupini so se oblikovali med 10. in 14. stoletjem, v obdobju, ko se je formirala slovenska jezikovna individualnost (Zorko 2009: 362–363).

## 2 Oblikoslovje

V primerjavi s staro cerkveno slovanščino so oblikoslovni razvoji podobni, rezultati se razlikujejo po zaostajanju razvoja zaradi stoletne ločenosti Prekmurja od osredja in zaradi vpliva sosednjega štajerskega narečja na zahodu panonskega prostora. Samostalniške sklanjatve se razvrščajo po spolu, končnice se lahko izenačujejo, dvojina je dobro ohranjena. Srednjepolski samostalniki so v Prekmurju ohranjeni tudi v množini, drugod se podaljšani s *-t-*, *-n-* maskulinizirajo že v dvojini; nekateri se lahko feminizirajo že v ednini, zlasti pa v dvojini in množini. Poleg končniškega so v samostalniški sklanjatvi ohranjeni nepremični, premični in mešani naglasni tip, v glagolski spregatvi je poseben prekmurski končniški naglas tipa *nesén*. V samostalniški moški sklanjatvi so narečne končnice: *-i* v dajalniku in mestniku ednine, v prekmurščini tudi *-e* iz jata; *-oma/-ama*, *-on/-an*, *-ah/-aj*, *-ami* se govorijo tudi v ženskih sklanjativah, in sicer v vseh sklonih. V moški sklanjatvi se v Prekmurju in Halozah v množini osnova podaljša z *-ov-* (*mostovi*, *sinovje*). V orodniku ednine ženskih sklanjatev so v teh narečjih končnice *-o/-oj/-i/-on/-ov*. Ženski samostalniki na *-ev* se lahko končujejo na *-va* ali pa se sklanjajo po drugi ženski sklanjatvi (*tikvi*). V pridevniški sklanjatvi sta v Prekmurju ohranjeni trda sklanjatev (*lepoga*) in dvojinska oblika moškega spola *lepiva* (ženskega spola *lepivi*). V ženski sklanjatvi imajo dajalnik, mestnik in orodnik ednine končnico *-oj* (*lepoj*). Med osebnimi zaimki je v dvojini več oblik: *miva/mijadva*; med kazalnimi zaimki je najpogostejši *toti*;

med števniki so posebne oblike za dvajset, trideset, v Prekmurju pa se od 40 dalje postavlja enica za desetico: *štirideset ena, štirideset dva ...*

V glagolski spregatvi je v prekmurščini osebilo *-va* za 1. osebo dvojine moškega in *-ve* za 1. osebo dvojine ženskega spola, drugod za vse spole *-ma*. V 3. osebi množine se v Halozah pojavlja končaj *-do: delado*. Povsod je prevladala tematična spregatev: *data, jeta*. Opisni deležnik na *-l* se večinoma končuje na *-o*, le v večjem delu Prlekije, deloma v Halozah in v Slovenskih goricah se govori tudi *-a*. Povsod je ohranjen dolgi nedoločnik na *-ti/-čti*, ki se loči od namenilnika; ta se veže s predmetom v roditelju. V Halozah, na vzhodu Prlekije in v Porabju se za ženski spol v 1. in 2. osebi ednine uporabljajo moškospolske oblike.

Med nepregibnimi besednimi vrstami so najbolj tvorni prislovi, členki in medmeti; predlogi in vezniki (razen *ka* za 'da') so blizu knjižni rabi. Med prislovi je ohranjenih veliko arhaičnih oblik; npr. prekmursko: *'nindri, 'indri, 'inda, 'prle, 'trno*. Veznik *ka* s knjižnim pomenom 'da' je znan v vsej narečni skupini; ohranjen je še vezalni veznik *no* in protivni *liki*. Členki se po narečjih razlikujejo: *'vej, 'ba:r, 'vāči, 'lekar*, ešče (prekmursko); *pre, 'kar ne, 'vi:ena, 'leki* (slovenskogoriško); *'morti, 've* (prleško). Med medmeti so v panonski narečni skupini podobni razpoloženski, v katerih prosijo za pomoč boga, zmerjajo in preklinjajo pa pogosto z zlodejem, hudičem, vragom. V Prekmurju je za poimenovanje strele še ohranjen poganski *Perun*. Med zvalnicami in pozdravi je zelo pogosta beseda *bog* (Zorko 2009: 374–375).

### 3 Skladnja

Skladnja je poseben del slovnice, nauka o jeziku, ki uči, kako so narejene pravilne povedi in njihovi deli. Besede same se na podlagi skladenjske vloge, ki jo opravljajo, delijo na besedne vrste. Najmanjša možna poved je stavek. Razprava prinaša:

A – skladenjsko analizo govornega jezika,

B – skladenjsko analizo pisnega jezika.

Ob vsakem primeru je pojasnjena skladenjska analiza, ki pojasnjuje zgradbo stavka in (enostavnih oz. zloženih) povedi, besednoredne posebnosti, vezniška sredstva (zlasti priredne in podredne veznike) ter prislove.

**3.1 »Porabje«**, časopis Zveze Slovencev na Madžarskem, ima večino člankov zapisanih v prekmurskem knjižnem jeziku. V slovenskem knjižnem jeziku pišejo prispevke tisti, ki porabščine ne obvladajo, in avtorji poročil o slavnostnih dogodkih. Uvodnike v nadnarečni knjižni prekmurščini običajno prispevata urednica Porabja Marjana Sukič in publicist Dušan Mukič. Pogovore z domačini objavlja Karči (Karel) Holec, tako da so besedila izvirna in zvesta zvočnim posnetkom. Gradivo za analizo so bili naslednji članki, ki so bili objavljeni v časopisu Porabje v letih 2011 in 2012:

- (1) Vsigdar sem držo svojo rejč, 24. novembra 2011, 6.
- (2) Vsakši si tak pomaga kak leko, 3. maja 2012, 6.

- (3) Delaj tak, ka iz tauga leko preživěš, 10. maja 2012, 6.  
 (4) Spejvajmo, aj se ne pozabi, aj se ohrani, 21. junija 2012, 6.  
 (5) Spominski stebri v Porabji, 28. junija 2012, 6.  
 (6) Nejssem sto za ograjov delati, 16. avgusta 2012, 5.

|                   |  |  |
|-------------------|--|--|
| <b>Besedilo 1</b> | <i>Sprvoga sem dja bautoš <u>bijo</u> tũ v Monoštri v želejni bauti Luna, gde sem edendvajsti lejt delo.</i>   | V dvostavčni podredno zloženi povedi s prilastkovim odvisnikom, ki ga veže prislov <i>gde</i> , je opazen premik glagola proti koncu stavka.   |
|                   | <i>Gda se je spremenijo režim <u>pa</u> so privatizirali bauto, dja <u>sem</u> ga <u>nej</u> mogo dolaküpiti <u>pa</u> te tak sem brezi dela <u>austo</u>.</i>   | Časovnemu odvisniku z <i>gda</i> 'ko' sledi vezalna zveza z veznikom <i>pa</i> , glavni stavek je priredno zložen z veznikom <i>pa</i> . Zadnji stavek se konča z glagolom. Narečno zanikanje: <i>sem nej</i> 'nisem'.   |
| <b>Besedilo 2</b> | <i>Dja sem v Števanovci živo do leta 1967, potistim smo prišli sé v Varaš.</i>   | Vezalno priredje brez veznika.   |
|                   | <i><u>Zato</u>, <u>ka</u> tũ smo delali, pa od tistec je daleč bilau nutraoditi.</i>   | Vzročni odvisnik – zato, ker – glavni stavek veže veznik <i>pa</i> . Besedni red: <i>tũ smo za</i> 'smo tu', <i>je daleč bilau</i> 'je bilo daleč'.  |
|                   | <i>Sprva sem s taši mali mašinom <u>odo</u>, <u>ka</u> sem cüggle vozo kaulak, <u>sledkar</u> sem <u>pa</u> vrkar <u>bijo</u>, <u>gde</u> so tau zamlau vküpmele, iz <u>štere</u> so cigle <u>redli</u>.</i> | Za glavnim stavkom sledi namerni odvisnik z veznikom <i>ka</i> 'da', vezalno priredje z veznikom <i>pa</i> , krajevni odvisnik veže prislov <i>gde</i> 'kjer', prilastkov odvisnik veže oziralni zaimек <i>šteri</i> 'kateri'. Petstavčna priredna zapleteno zložena poved. Glagol je lahko na koncu stavka. |
|                   | <i>Žena vsigdar z menov <u>dé</u>, <u>dapa</u> dostakrat ešče hčij tő, zato ka sam bi nej mogo <u>naklasti</u>, če kaj vekšoga <u>pripelam</u>.</i>  | Prvemu stavku sledi protivno priredje z veznikom <i>dapa</i> 'vendar', vzročni odvisnik uvaja zveza <i>zato ka</i> 'ker', pogojni podredni veznik je če. Štiristavčna priredno zapleteno zložena poved.  |
| <b>Besedilo 3</b> | <i>Nikdar bi nej <u>mislo</u>, <u>ka</u> ge mo kriuj peko.</i>   | Predmetni odvisnik uvaja veznik <i>ka</i> 'da'. Glagol je v obeh stavkih na zadnjem mestu. Naslonska niza <i>bi nej</i> 'ne bi', <i>ge mo</i> 'jaz bom' sta tipično narečna.   |
|                   | <i>Za kriuj samo borove drve küri-mo, včasín je tau neakoma čüдно, <u>dapa</u> tan je pri nas veki-večno tak bilau.</i>  | Priredna zveza treh stavkov – vezalno priredje nima veznika, v protivnem pa je rabljen veznik <i>dapa</i> 'vendar'. Prvi in tretji stavek se končujeta z glagolom.   |
| <b>Besedilo 4</b> | <i>Gnesden lidgé več nej ali samo malo spejvajo, nej tak kak prvin, <u>gda</u> so vsakši den spejvali, <u>če</u> so veseli <u>bili</u>, te zato, pa ranč tak te tő, če so kakšno žalost <u>meli</u>.</i>     | Zapletena sedemstavčna zložena poved vsebuje tri glavne stavke, časovni odvisnik s povezovalnim prislovom <i>gda</i> 'ko', pogojni odvisnik z veznikom <i>če</i> ; glagol je pogosto na koncu stavka.  |
|                   | <i>Tak mislim, <u>ka</u> tau je sploj veliko delo, <u>zato</u> ka s tejm se tő ohranja porabska kultura <u>pa</u> gezik tő.</i>  | Tristavčna, podredno zložena poved s predmetnim in vzročnim odvisnikom – veznika <i>ka</i> 'da', <i>zato ka</i> 'zato ker' – se konča s členkom <i>tő</i> . Medbesedni priredni veznik je <i>pa</i> .  |

|                               |   |   |
|-------------------------------|---|---|
| <b>Besedilo 5</b>             | <i>Feri, <u>ka</u>k je ta ideja <u>pri</u>šla, <u>ka</u> se tej spominski stebri <u>postavijo</u>?</i>  | Zvalniški pastavek; vprašalno poved sestavljata glavni stavek in prilastkov odvisnik z veznikom <i>ka</i> 'da'. V obeh stavkih je glagol na koncu.  |
|                               | <i>Gda je prva sestra <u>mrla</u>, <u>te</u> sem si brodo natau, <u>te</u> je prišla ta ideja, <u>ka</u> za njij samo zvaun <u>zvoni</u>, nika ne ostane za njimi, še telko nej, ka bi edno svejčo leko <u>vožgali</u>.</i>   | Časovnemu odvisniku s prislovom <i>gda</i> 'ko' sledi glavni stavek s prislovom <i>te</i> 'takrat', nato je vezalno brezvezje, prilastkov odvisnik z veznikom <i>ka</i> 'da', nato vezalno brezvezje ter pojasnjevalna zveza z načinovnim odvisnikom.                                   |
|                               | <i>Ranč tak mi, <u>šteri</u> smo doma <u>ostali</u>, samo za volo dela smo v vekše varaše <u>odišli</u>, si že tō moramo <u>broditi</u>, <u>gde</u> mo se <u>pokapali</u>.</i>  | Glavni stavek z osebkom ima vmesni vrinjeni prilastkov odvisnik s <i>šteri</i> 'kateri'. Sledi mu vzročni odvisnik, glavni stavek se nadaljuje s povedkom in predmetnim odvisnikom. Glagoli so na koncu stavka; besedni red naslonskega niza <i>gde mo se</i> 'kje se bomo' je narečen. |
|                               | <i>Tak sem <u>mislo</u>, aj taši <u>bau</u>, ka de stalno <u>pa</u> vekivečno <u>stau</u>, nej samo v Slovenskoj vesi, gde majo graubišče, zato ka tej problemi <u>so nej samo moji</u>, liki vsej Slovencov v Porabju.</i>   | Podredna zapleteno zložena poved je sestavljena iz glavnega stavka, predmetnega odvisnika z <i>aj</i> 'naj', prilastkovskega odvisnika s <i>ka</i> 'da' s pojasnjevalnim priredjem <i>nej samo</i> – <i>liki</i> , <i>gde</i> 'kjer'. V treh stavkih je glagol na koncu.                |
| <b>Besedilo 6<sup>1</sup></b> | <i>Dja sem nikdar nej sto sodak <u>biti</u>, <u>pa</u> sprvoga smo ranč nej tū <u>živeli</u>. Mati je v Andovci <u>včila</u>, <u>pa</u> tam smo meli stanovanje, pet lejt smo bili tam. Potistim so te stariške leta 1967 začnili zidati <u>pa</u> smo te tak sé <u>prišli</u>.</i> | Prvi <i>pa</i> je protivni veznik, drugi in tretji sta vezalna. Glagol se lahko pomakne na konec stavka.  |
|                               | <i>»V Somboteli sem se tadale včijo za avtomehanika, <u>zato ka</u> moj boter je tō tau biu, <u>pa</u> od njega sem daubo volau.«</i>   | Priredni sklepalni veznik <i>zato se</i> veže s podrednim <i>ka</i> 'ker', <i>pa</i> je priredni vezalni veznik.  |
|                               | <i>... <u>pa</u> te sem dvej prilike <u>emo</u>. <u>Ali</u> mo v Opel <u>ušo delat ali</u> mo za poklicnoga sodaka <u>ušo</u>.</i>  | <i>Pa</i> je vezalni veznik, sledi ločno priredje z <i>ali</i> – <i>ali</i> , glagol se pojavlja na koncu vseh treh stavkov.  |
|                               | <i>Kak poklicni soldat, leko <u>ka</u> si vanej na mrazi <u>ali</u> na sonci, <u>dapa</u> leko deš, nej ti trbej znautra za ograjov <u>biti</u>.</i>  | Veznik <i>ka</i> 'da', ločni besedni veznik <i>ali</i> , <i>dapa</i> 'vendar' uvaja protivno priredje, poved se končuje z glagolom.   |
|                               | <i>Dapa, hvala baugi, nika tašo nej bilau, <u>ka</u> bi se <u>bojati mogli</u>.</i>   | <i>Dapa</i> 'vendar' – protivno priredje, sledi medmetni pastavek, <i>ka</i> 'da' začenja predmetni odvisnik, ki se končuje z deležnikom <i>mogli</i> 'moral' za nedoločnikom.  |
|                               | <i>Najbola nevarno je tan <u>bilau</u>, <u>gda</u> smo parvice prosili <u>pa</u> so v žepko <u>segnili</u>.</i>   | Glavni stavek se končuje z glagolom <i>bilau</i> , časovni odvisnik z <i>gda</i> 'ko' z deležnikom <i>prosili</i> , vezalno priredje veže veznik <i>pa</i> .  |

<sup>1</sup> V prispevku Nejssem sto za ograjov delati Karči Holec objavlja pogovor z Lacijem Meklijem iz Števanovec. Analiza povedi je osredičena na zakonitosti upovedovanja izpraševanca.

|  |  |   |
|--|--|---|
|  | Če bi šteli, pa bi je nej mogli staviti, <u>zato ka</u> tej so bola znali, <u>gde leko</u> prejkde, <u>kak</u> tisti so-dak, <u>šteri</u> je tam stau. | Petstavčna podredna zapleteno zložena poved ima glagol na koncu vsakega stavka. Vezniške besede so: če za pogojni odvisnik, pa je podamni členek, zato ka 'zato ker' za vzročni odvisnik; gde 'kje' prislov kraja; kak 'kako' prislov načina; šteri 'kateri' oziralni zaimek. |
|  | Travo kosim <u>pa</u> grbanje <u>berem</u> , <u>če</u> <u>rastejo</u> .  | Tristavčno priredno zapleteno zloženo poved veže najprej priredni veznik pa, pogojni odvisnik pa podredni veznik če. Vsi trije glagoli so na koncu stavka.  |
|  | Dapa najbola me veseli moj vnuk, <u>gda</u> kaj malo časa <u>mam</u> , <u>te</u> sem z njim, <u>takšoga</u> reda se <u>šetava</u> pa <u>špilava</u> .  | Protivni veznik dapa 'vendar' začenja glavni stavek, časovni odvisnik pa časovni prislov gda 'ko', ki ima za seboj tri vezalno povezane stavke, med zadnjima glagoloma je vezalni veznik pa.  |

**3.1.1 V knjigi Tineta Logarja Slovenska narečja (1975) je objavljeno prekmurško besedilo iz Nedelice. Analiziranih je prvih 12 povedi. Ena poved je enostavčna, tri so dvostavčne, štiri tristavčne, dve sta štiristavčni, ena pa šeststavčna in zapleteno zložena.**

|   |   |
|---|---|
| (1) 'Dā smu ščā 'mi̯ 'ma:li bi'l̥i̯, smu 'rād̥i u'dil̥i k 'ādnu̯i 'māmc̥i, k̄a su z'nāli 'jāku 'd̥ošta pr̥p̥v̥i'da:vat̥i. | Poved sestavljajo: časovni odvisnik z vezniško besedo 'dā 'ko', glavni stavek in vzročni odvisnik z veznikom k̄a 'ker'. V časovnem odvisniku je narečni besedni red s pomožnikom 'biti' na koncu stavka, členek 'še' stoji pred osebkom, v vzročnem odvisniku je na koncu nedoločnik. |
| (2) F'ča:s̥i nās ja 'bi̯la 'puna 'iža pa smu 'tāk b'r̥e:čali, k̄a gr'me:čāga bu'ga: 'niščā ne̯i 'č̥i̯u.                   | Prva dva stavka sta povezana z vezalnim veznikom pa, drugemu sledi načinovni odvisnik z narečnim veznikom k̄a 'da'. Drugi in tretji stavek se končujeta z glagolom.   |
| (3) 'Māmc̥a su s̄a čām̄'r̥i̯li pa su p'rāv̥li, k̄a nām kaj pu'v̥oju, č̥i mu 't̥i̯u.                                       | V štiristavčni povedi sta prva dva stavka v vezalnem priredju z veznikom pa, sledi predmetni odvisnik z veznikom k̄a 'da' in temu pogojni z veznikom č̥j. Trije stavki se končujejo z glagolom.   |
| (4) Č̥i bi s̄a 'hin pa 'te: š'to sm̥i'ja:u, bi 'nām̥i d'vār̥i ut'pr̥l̥i p̄a ḡa 'v̄o: pu'š̥iknuli.                        | Tristavčna priredno zapletena zložena poved z vezalnim veznikom se začenja s pogojnim odvisnikom – veznik č̥j.  |
| (5) Sig'da:r su 'tāk 'zāčnuli:  | Napovedni stavek.   |
| (6) »Z'na:tā, 'd̥eča, 'to̯u, k̄a v̄an z'da̯ pu'v̄en, jā p'ra:va 'boža 'istina.  | Napovedni stavek ima na koncu glagol. Štiristavčna poved v premem govoru je zapleteno zložena. Začne se z glagolom, vrinjen je zvalnik, glavni stavek se začne s kazalnim zaimkom 'to̯, vrinjen je prilastkov odvisnik s k̄a 'kar'. Dva stavka se končujeta z glagolom.               |

|   |   |
|---|---|
| (7) <i>'Toḡ jā ščä 'tē: bi'lou, 'dā san sä 'jäs k 'toj 'iži u'žänila.</i>   | V dvostavčni podredno zloženi povedi veže časovni odvisnik vezniška beseda <i>dā</i> 'ko'. Členek 'še' stoji pred časovnim prislovom 'tedaj'. Glagola sta na koncu stavka.  |
| (8) <i>'Tē: su pa 'aiṭi p' 'soḡsidovij 'ädän 'dädäk 'm'li pa smu š'li vä'čē:r na v're:stivañä.</i>  | Dvostavčno vezalno priredno zloženo poved veže veznik <i>pa</i> .   |
| (9) <i>'Ädän 'čas smu bu'ga: mu'lilij, 'tē: smu sij pa säfä'le: zgu'ča:valij.</i>   | Veznik <i>pa</i> je za časovnim prislovom 'tē: 'potem' – oba stavka se končujeta z glagolom.  |
| (10) <i>'Mäni sä ži pu'mälij 'za:čalu d'rejmatij pa bi 'räda š'lä du'mou; 'näšij 'moški su pa 'nej š'telj 'iti.</i>   | Tristavčno priredno zloženo poved z vezalnimi in protivnimi priredjem veže <i>pa</i> v vlogi vezalnega in nato protivnega veznika. Besedni red pri zanikanju je narečen: <i>su nej 'niso</i> '.   |
| (11) <i>'Tē: svj sä pa s tä'tijucuf sa'mej z'dignulij.</i>  | Enostavčna poved se začinja s prislovom 'tē: 'takrat', <i>pa</i> opravlja vlogo ali poudarnega člena ali vezalnega veznika.   |
| (12) <i>'Dä svi p'rišlij 'ätij du 'Čiuvvuga s'tiidänca, 'g'e jā 'inda 'biu 'völk'ij 'ziivij p'lout, pa 'sāmu 'viidij, kāk ädnu 'vötku žär'be: bi'žij 'vönod v'ra:ta pa p'rejik p'louta na š'kägän.«</i> | Štiristavčno zapleteno podredno zloženo poved začinja v časovnem odvisniku časovni prislov <i>dä</i> v vlogi veznika 'ko', prilastkov odvisnik veže prislov 'g'e 'kjer', za glavnim stavkom s poudarnim členkom <i>pa</i> sledi predmetni odvisnik z vezniško besedo <i>kāk</i> 'kako'. |

**3.2 Prleščina** ima osnovni dolgi samoglasniški sestav: *i, ü, u, e, o, e:/e:, o:/o:, a, r*. Refleks za dolgi *jat* je zelo ozki *e:*, za etimološki *o* in za nosni *o* pa zelo ozki *o:*, široki *o:/o:* zastopa dolgi *a*. Iz Logarjeve knjige Slovenska narečja je analiziranih 20 povedi v besedilu iz Gajševcev pri Križevcih.

Med izbranimi povedmi je pet enostavčnih, šest dvostavčnih, šest tristavčnih, ena štiristavčna in dve petstavčni povedi. Vezniška sredstva so: vezniki: *pa, če, ka*; prislovi *dere, kak* 'ko', *da* 'ko'; zaimka: 'ki, 'kē:ri. Najpogostejša veznika sta priredni vezalni *pa* in podredni *ka* 'da'.

|   |   |
|---|---|
| (1) <i>Če g're:š v go'rice, maš d've: 'viiri 'pe:š za 'iti, s pe'cikilon pa 'lexko p'ri:deš 'eno 'viiro.</i>          | Pogojni odvisnik začinja veznik <i>če</i> , protivni veznik <i>pa</i> stoji za prvo polnopomensko besedo.   |
| (2) <i>'Dere se 'pelamo s 'kuji, če 'tiraš, p'ri:deš eno 'viiri pa 'po:l, če pa po 'malen 'i:deš, pa 'malo 'duže.</i> | Časovni odvisnik začinja 'dere 'ko', sledi pogojni odvisnik s <i>če</i> , medbesedni veznik je <i>pa</i> 'in', drugi pogojni odvisnik s <i>če</i> <i>pa</i> pomeni protivno razmerje s prvim če-stavkom, zadnji <i>pa</i> je poudarni členek. |
| (3) <i>Če 'čē:š 'meṭi 'döbro ob'delane go'rice, maš 'cē:lo 'lęto za'doštij 'dęla.</i>                                 | Dvostavčna podredno zložena poved ima na prvem mestu pogojni odvisnik z veznikom <i>če</i> , sledi mu glavni stavek.  |
| (4) <i>Za'to: 'mōremo za'čē:tij že v 'zi:mij vo'ziti g'no:ij.</i>   | Enostavčna poved ima ob glagolu 'mōremo 'moramo' dva nedoločnika.   |
| (5) <i>'Nei'več ga 'vožimo na sa'nē:x, 'dere je 'döber si'jo:k.</i>   | Dvostavčna podredno zložena poved s časovnim odvisnikom, ki se začinja z <i>dere</i> 'ko'.  |



|   |  |
|---|--|
| (6) <i>'Te 'nejl'le:ži do'bi:mo forin'gõ:še z ve'si:, 'ki majo 'kuje, ka nan po'mõ:gajo vo'ziti.</i>                            | Tristavčno podredno zloženo poved sestavljajo glavni stavek, prilastkov odvisnik z oziralnim zaimkom <i>ki</i> in namerni odvisnik, ki ga uvaja <i>ka 'da'</i> .   |
| (7) <i>'Te smo pa potko'palj, ka se je od 'gorj v'ruxnolo 'doj.</i>   | Glavni stavek se začneja s časovnim prislovom <i>'te</i> , ki mu je dodan <i>pa</i> , ki je lahko vezalni veznik ali pa poudarni členek, sledi namerni odvisnik z veznikom <i>ka 'da'</i> .  |
| (8) <i>'Te: 'potlj pa 'začnemo pla'ne:rati, tre'se:rati s 'kolj, ka 've:mo, 'ge: mo ko'palj za saje'je: 'tjsja.</i>             | Tristavčna podredno zložena poved, prvi glavni stavek s <i>'te: pa</i> ima dve povedkovi določili – nedoločnika; sledi namerni odvisnik s <i>ka 'da'</i> , nato pa vzročni odvisnik začneja <i>ka 'da'</i> , predmetni odvisnik uvaja prislov <i>'ge: 'kje'</i> .  |
| (9) <i>'Re:žemo, 'dere več ne zmj'zõ:vle, pa p'rõt, kak je v 'me:zgi, d'g'gačik se 'tjs 'jõ:če.</i>                             | V zapleteno zloženem priredju sledi glavnemu stavku časovni odvisnik z <i>'dere 'ko'</i> , nadaljuje se drugi glavni eliptični stavek z veznikom <i>pa</i> , nadaljuje se časovni odvisnik s prislovom <i>kak 'ko'</i> , v tretjem glavnem stavku vzročni prislov <i>d'g'gačik</i> pomeni <i>'sicer'</i> . |
| (10) <i>'Tõto 'lõtõ smo na 'xitren 'lexko z'rẽzali, da ba s'nẽ:k 'xitro 'doj.</i>   | Vzročni odvisnik začneja vezniška beseda <i>da 'ko'</i> . Pomožnik <i>ba</i> je nastal iz <i>bija</i> .  |
| (11) <i>'Šk'ropimo 'tak, ka 'enj šk'ropijo, 'enj pa 'nosijo šk'ro'pi:vo.</i>  | Tristavčna podredno zložena poved ima za glavnim stavkom dva načinovna odvisnika z veznikom <i>ka 'da'</i> , povezana sta vezalno z veznikom <i>pa</i> .   |
| (12) <i>'Ke:ri 'nosijo, 'mõrejo 'biti flisik, če 'če:jo 'fõlgati, 'ne ka bi se d've: 'vürj omix'lõ:va, 'ovj pa bi ga 'čaka.</i> | Poved začneja osebkov odvisnik s <i>'ke:ri 'kateri'</i> , glavnemu stavku sledi pogojnik z <i>'ne ka bi 'ne da bi'</i> , sledi vezalno priredje z vezalnim veznikom <i>pa</i> .  |
| (13) <i>'Nej'bole pa se f'si vese'li:mo b'rõ:tve, po'sõbno m'lejšj pr 'xiši, 'ke:ri še 'rejšj 'zõblejo.</i>                     | Priredni protivni veznik <i>pa</i> je za prislovom, <i>'ke:ri 'kateri'</i> uvaja prilastkov odvisnik.  |
| (14) <i>B'rõ:čj 'berejo g'rõ:zdje f po'sõ:de.</i>   | Enostavčna poved z izhodišnim osebkom <i>b'rõ:čj</i> , s prehodom <i>'berejo</i> , z jedrom <i>g'rõ:zdje</i> , sledi prislovno določilo kraja.   |
| (15) <i>'Pü:tarj pa f'pü:tax 'nosijo ž'metno g'rõ:zdje na p'rešo.</i>   | Enostavčna poved ima vezalni veznik <i>pa</i> za izhodiščem.   |
| (16) <i>Dere b'rõ:čj po'berejo g'rõ:zdje, 'te 'začnemo p'rẽ:šati pa t'rõtati g'rõ:zdje.</i>                                     | Časovni odvisnik se začneja z besedo <i>dere</i> , ki pomeni časovni <i>'ko'</i> ; nedoločnika kot povedkovi določili povezuje vezalni <i>pa</i> .   |
| (17) <i>Dere je 'koš z'lõ:ženi, se 'denejo 'gõr d'verij, na d'verij pa li'se:mj pe'ji:čj.</i>                                   | Časovnemu odvisniku z <i>dere 'ko'</i> sledita dva vezalno povezana glavna stavka z veznikom <i>pa</i> .   |
| (18) <i>'Te pa se začne vrete'nariti.</i>   | V enostavčni povedi veznik <i>pa</i> sledi narečnemu <i>'te 'tedaj'</i> .  |
| (19) <i>Po 'malen 'začnemo 'doj g'u'niti, ka se stis'kõ:vle.</i>  | Namerni odvisnik s <i>ka 'da'</i> sledi glavnemu stavku.   |
| (20) <i>'Mõšt 'teče f'kat.</i>  | Po členitvi po aktualnosti je v enostavčni povedi izhodišče – prehod – jedro.  |



**3.3 Haloško narečje** sestavljajo trije govori: vzhodnohaloški z dolgim monofongičnim samoglasniškim sestavom: *i:, ü:, u:, e:, o:, e:, a:, r:*; srednjehaloški govor ima tudi dolge dvoglasnike: *i:i, ü:ü, u:u, e:, e:i, o:u, â:, r:*; zahodnohaloški govor ima same dolge enoglasnike in dvoglasnike: *i:, ü:, u:, i:e, u:o, e:, o:, e:, o:, a:u, a:, r:*.

Analiziranih je osem povedi v besedilu, posnetem v zahodnem haloškem narečju v Čermožišah pri Žetalah (pripoved Terezije Kopše, rojene leta 1926). Tri povedi so enostavne, ena dvostavna, dve sta tristavčni, ena je štiristavčna in ena petstavčna. Vezniška sredstva so vezniki: *pa, no, ka*; prislov *da* (iz *gda*).

Skladenjska analiza obsega začetek besedila.

|  |  |
|--|--|
| (1) 'Pu:okle, 'da so 'ku:osci ko'si:li, 'ne, po'li:e-ti, 'ko:k je 'le:po b'l'o:!   | Poved je vzključna, podredno zložena. Glavni stavek ima vrinjen časovni odvisnik, vezniška beseda je časovni prislov 'da ko', sledi členek zanikanja v pomenu potrjevanja, dodan mu je prislov časa, se konča s pomožnikom v pretekliku. |
| (2) So š'li: ko'si:t.  | Enostavčna poved se začne s pomožnikom <i>so</i> , namenilnik je ohranjen.   |
| (3) V 'jü:tro, 'da je b'l'o: 'pɛ:t 'vü:ra, so za'pɛ:li, jix je b'l'o: po 'pɛ:t, 'šɛ:st, pa 'mo:lokaɪ jim je os'to:lo od 'änega tr'ävnik, pa š'li: 'du:ol no 'gu:or s 'ku:osemi po b're:gi. | Glavni stavek ima vrinjen časovni odvisnik z 'da ko', sledi pojasnjevalno priredje, protivno priredje z veznikom <i>pa</i> , nadaljuje se vezalno priredje z veznikom <i>pa</i> .  |
| (4) Z'dâj ni 'väč 'to:k, da so 'tu:ote ko'si:lnice.  | Dvostavčno podredno zloženo poved s časovnim odvisnikom veže časovni prislov 'da ko'.  |
| (5) 'Ta:u se na're:di pa o'bä:re, o'ka:uli 'grmof še pis'ti:jo.  | Tristavčna poved v vezalnem priredju ima veznik <i>pa</i> in brezvezje.  |
| (6) 'Pi:ši ga 'vü:xo.  | Enostavčna čustveno zaznamovana vzključna poved je narečni frazem.   |
| (7) Pa 'žɛ:le 'tü:di.  | Stavek z veznikom <i>pa</i> nadaljuje pripoved. Pomožnik je izpuščen, členek <i>tüdi</i> pa je na koncu stavka.  |
| (8) 'Da smo b'lɛ: 'fɛ:rtik v'jü:tro ž 'ji:vi, 'ne, ko smo 'žäle pš'e:ni:co al 'rš, 'jächmen, 'o:ves, 'ti:e pa na 'ku:onci za'pɛ:le za 'li:kif.   | Časovni odvisnik se začinja s prislovom 'da, vrinjen je členek potrjevanja 'ne, naslednji je časovni odvisnik z veznikom <i>ko</i> , glavni stavek je na koncu brez pomožnega glagola.   |

**3.4 Slovenskogoriško narečje** (Zgornja Voličina) ima same dolge samoglasnike in dvoglasnike. Med desetimi izpisanimi povedmi so tri enostavne, tri dvostavne, dve tristavčni in dve petstavčni. Najpogostejši je vezalni veznik.

Zapis govora v Zgornji Voličini (pripoveduje Helena Bezjak, roj. 1929; Koletnik 2001)

|  |  |
|--|--|
| (1) F s'ta:rix 'ca:jtax, 'da: smo 'žie:li, smo 'vü:tro s'ta:nli ob d've:ix, 'pɔ:l t're:ix pa smo 'žie:li zə 'sərpami pa s 'ku:oso pa s'nu:ope 'di:ɛlali pa 'vɛ:zali. | Prvi glavni stavek ima vrinjen časovni odvisnik s prislovom 'da: 'kadar, ko', nadaljujejo se trije glavni stavki z vezalnimi vezniki <i>pa</i> . Vezalni veznik <i>pa</i> veže tudi dva samostalnika (zə 'sərpami pa s 'ku:oso). |
|--|--|

|  |   |
|--|---|
| (2) <i>'Ta:n do nix 'sie:dmix do 'u:ɔsmix smo 'zie:li, 'na:x pa se š'lo:ɥ fro:uštikli.</i>   | Dvostavčno, vezalno priredno zloženo poved veže veznik <i>pa</i> , ki stoji za prislovom <i>'na:x 'potem'</i> .   |
| (3) <i>'Tie: pa smo se naf'ro:uštiklali, 'tie: pa 'na:x s'nu:ɔpof s'ta:vít pa 'ti:ĩstix ko'pie:ričof pa 'ti:ĩstiga.</i>  | Tretja poved je skladenjsko zapletena, tipično pogovorna; začenja se s časovnim prislovom <i>'tie: 'potem'</i> in s <i>pa</i> , ki ima vlogo vezalnega veznika ali poudarnega člena. Prvi stavek ima povedek v 1. osebi množine, naslednja vezalna zveza nima glagola premikanja, pač pa le namenilnik s predmetoma v roditelju in nedokončani stavek. Povezovalno sredstvo je <i>'tie: pa</i> , predmeta sta vezalno povezana z veznikom <i>pa</i> . |
| (4) <i>'To: je b'lo:ɥ 'tie:ško 'di:ɛlo, z'lo:ɥ 'tie:ško.</i>   | Sledi enostavčna poved z vsebinsko stopnjevanim prislovom.  |
| (5) <i>Pa mla'ti:ĩtva pa f'sie:, 'tũ:j z'lo:ɥ 'tie:ško 'di:ɛlo b'lo:.</i>  | Enostavčna poved ima povedek <i>b'lo:ɥ</i> z izpuščenim pomožnikom <i>je</i> na koncu stavka.   |
| (6) <i>Ko'pie:riči so b'li:, 'ja:.</i>   | Enostavčna poved s trdilnim členkom na koncu.   |
| (7) <i>S'ta:va je b'lo:ɥ 'šɛ:st s'nu:ɔpof, ko'pie:riča pa b'lo: dva'na:jst s'nu:ɔpof f'kü:ĩper, 'ja:.</i>  | Dvostavčna vezalna priredna zložena poved, veznik <i>pa</i> stoji za osebkom, sledi členek potrjevanja.   |
| (8) <i>'Tie: pa si, 'da: je b'lo:ɥ 'ie:n 'tie:dŋ, je b'lo: 'sũ:ĩxo 'ti:ĩsto s'lã:ma pa so za, pa so p'ri:šli z 'vu:ɔzami pa na 'vu:ɔze na'ba:sali pa na 'gũ:mlo.</i> | V zapleteno zloženi priredni povedi sledi zareku časovni odvisnik s prislovom <i>'da:</i> , sledi glavni stavek, zarek, nato vezalno priredje z veznikom <i>pa</i> in naslednji vezalni stavek s <i>pa</i> ter eliptični stavek z veznikom <i>pa</i> .  |
| (9) <i>'Na:x pa se na 'gũ:mli 'ti:ĩsto m'la:tlo pa ka'di:ĩlo, 'ta:k da je g'ru:ɔza 'bi:ĩla.</i>  | Vezalnemu priredju z veznikom <i>pa</i> sledi načinovni odvisnik z zvezo <i>'ta:k da</i> , glagol stoji na koncu stavka.  |
| (10) <i>M'la:tlí 'na:j'pərvo 'na:x pa 'ti:ĩsto 've:jali pa so 'ti:ĩste p'li:ɛve.</i>   | Prvi glavni stavek ima izpuščen pomožnik, sledi vezalno priredje z <i>'na:x</i> in vezalni eliptični stavek z veznikom <i>pa</i> .  |

V desetih povedih se veznik *pa* pojavi petnajstkrat.

#### 4 Besednoredne skladenjske značilnosti v obravnavanih besedilih

Najznačilnejša skladenjska posebnost v analiziranih besedilih je, da se glagol pomika proti koncu stavka.

##### 4.1 Gradivo iz analiziranih povedi v časopisu Slovencev na Madžarskem Porabje:

[...] *gde sem edendvajsti lejt delo [...] pa te tak sem brezi dela austo [...] pa od tistec je daleč bilau nutraoditi [...] sledkar sem pa vrkar bijo, gde so tau zamlau vküpmleli.*

iz štete so cigle redli [...] če so kakšno žalost melj [...] kak je ta ideja prišla, ka se tej spominski stebri postavijo [...] ka bi edno svejčo leko vožgali [...] ranč tak mi, šteti smo doma ostali, samo za volo dela smo v vekše varaše odišli, si že tō moramo broditi, gde mo se pokapali [...] dja sem nikdar nej sto sodak biti [...] pa te sem dveji prilike emo [...] ali mo v Opel ušo delat ali mo za poklicnoga sodaka ušo [...] nej ti trbej znautra za ograjov biti [...] dapa, hvala baugi, nika tašo nej bilau, ka bi se bojati mogli [...] najbola nevarno je tan bilau, gda smo parvice prosili pa so v žepko segnili [...] travo kosim pa grbanje berem, če rastejo [...] gda kaj malo časa mam, te sem z njim, takšoga reda se šetava pa špilava [...]

4.2 Gradivo iz analiziranega besedila – Nedelica:

'Dā smu ščā 'mij 'ma:li bi'lij [...] (členek ščā 'še' stoji pred osebnim zaimkom) [...] 'Māmca su sā čāmā'rrijli pa su p'rāvijli [...] 'Toṽ jā ščā 'tē: bi'lou, 'dā san sā 'jās k toj 'ižj u'žānila.

4.3 Gradivo iz analiziranega besedila – Gajševci:

[...] maš d'vē: 'vūri pe:š za 'iti [...] če pa po 'malen 'i:deš [...] 'Toṽo 'lētō smo na 'xitren 'lexko z'rezali.

4.4 Gradivo iz analiziranega besedila – Čermožiše:

[...] 'dā so 'ku:osci ko'si:li [...] 'ko:k je 'le:po b'lo: [...] Pa 'že:le 'tū:di.

4.5 Gradivo iz analiziranega besedila – Zgornja Voličina:

[...] smo 'zie:li za 'sārpami pa s 'ku:ōso pa s'nu:ōpe 'di:elali pa 've:zali [...] 'tie: pa smo, se nafro:uštiklali, 'tie: pa 'na:x s'nu:ōpof s'ta:vīt [...] 'tū:j z'lo:u 'tie:ško 'di:elō b'lo:u [...] ko'pie:riči so b'li:, 'ja:.

5 Leposlovni deli, zapisani v prekmurskem knjižnem jeziku (A) in v slovenskem zbornem knjižnem jeziku (B) – skladenjska analiza

5.1 Francek Mukič: **Garaboncijaš** (2005, 41. poglavje: Vleti bi biu škonik, vzimi pa zidar) in prestava v slovenski knjižni jezik Črnošolec (2007, 30. poglavje: Poleti bi bil učitelj, pozimi zidar)

| Vleti bi biu škonik, vzimi pa zidar   |   | Poleti bi bil učitelj, pozimi zidar   |   |
|---|---|---|---|
| <i>Djeseni 1946 je veliki žipan Železne županije Emanuel Šafranko zapovōdo, naj po porabskaj vesnicaj začnejo deco slovensko včiti.</i> | Glavnemu stavku sledi predmetni odvisnik, ki ga veže členek <i>naj</i> . Povedek je sestavljen iz dovršnega glagola <i>začnejo</i> in nedovršnega nedoločnika <i>včiti</i> na koncu stavka. | <i>Jeseni 1946 je veliki župan Železne županije Emanuel Šafranko odredil, naj se po porabskih vaseh začne poučevanje v slovenščini.</i> | Skladenjska zgradba je enaka, predmetni odvisnik ima dovršni glagol v trpniku, nedoločnik <i>včiti</i> pa je zamenjan z glagolnikom <i>poučevanje</i> . |

|   |  |   |  |
|---|--|---|--|
| <i>V Slovenskoj vesi so se vküpnabrali nezadovoljni stariške, šteri so bili prauti tomi.</i>  | V dvostavčni podredno zloženi povedi sledi glavnemu stavku prilastkov odvisnik z oziralnim zaimkom šteri 'ki, kateri'.   | <i>V neki slovenski vasi, ki je bila zaradi bližine Monoštra kljub svojemu imenu tudi v tistih časih precej madžarsko naravnana, so se zbrali nezadovoljni starši, ki so temu ukrepu ostro nasprotovali.</i>                                  | V prestavi tristavčna podredno zapleteno zložena poved ima vrinjen prilastkov odvisnik z oziralnim zaimkom ki in se nadaljuje s prilastkovim odvisnikom. |
| <i>V imeni starišov je emo guč Odani Kalman, šteri je pravo: »Ena lasinca ne naredi sprtoletje, en kálar ne naredi senje, en velki žipan nema pravico, ka bi zapovôdo, ka se v šauli morejo mlajši včiti slovenski, če tau stariške neškejo.«</i> | To je osemstavčna podredno zapleteno zložena poved. Napovedni stavek ima ob glavnem stavku prilastkov odvisnik z oziralnim zaimkom šteri 'ki, kateri'; v premem govoru je šest stavkov, prvi trije so v vezalnem priredju, sledi prilastkov odvisnik z veznikom ka 'da', nato je predmetni odvisnik s ka 'da' in pogojni odvisnik z veznikom če. | <i>V imenu ogorčenih staršev je spregovoril Kalman Prodan, ki je zagrmel: »Ena lastovka ne naredi pomladi, en pečar ne naredi sejma, en veliki župan nima pravice, da odredi pouk slovenskega jezika na šolah, če tega starši ne želijo!«</i> | V prestavi je poved sedemstavčna, en predmetni odvisnik je zamenjan, in sicer glagolska zveza se morejo včiti z besedo pouk.                             |
| <i>Vsi navzauči so ma istino dali pa graubo pufkali z rokami, vejpa dà je gučo o kálari, je mislo na varaškoga Janoša Kereca, na voditela nekdešnje Slovenske zveze v Porabji.</i>  | V štiristavčni priredno zapleteno zloženi povedi sta prva stavka povezana z vezalnim veznikom pa, sledi časovni odvisnik, ki ga uvaja zveza vejpa dà 'saj ko', sledi vzročna priredna zveza, ki ima za priimkom samostalniški prilastek.   | <i>Prisotni starši so mu odobravajoče zaploskali, saj je s pečarjem meril na monoštrskega predsednika AFS, ki je bil po poklicu res pečar in deloval kot velik zagovornik slovenstva v Porabju.</i>   | V prestavi se priredno zapleteno zložena poved začinja z vzročnim priredjem z veznikom saj, nadaljuje pa s prilastkovima vezalno povezanima odvisnikoma. |
| <i>Slovensko včenjé se je po velkoj nevauli zato nikak don začnilo.</i>   | Enostavčna poved (S).  | <i>Pouk slovenščine je kljub nasprotovanju staršev nekako vendarle stekel.</i>  | Prestava je vsebinsko enaka, izrazje pa se nekoliko loči.  |
| <i>Tak sta te dva slovenskiva školnika začnila svoje misijone, ka naj bi nej vömrla slovenska rejč na Vogrskem.</i>   | Podredno zloženo poved sestavljata glavni stavek in namerni odvisnik z veznikom ka 'da'.   | <i>Slovenska stanovska kolega sta v takem ozračju začela svoje poslanstvo za dobrobit slovenstva.</i>   | Prestava je vsebinsko ustrezna, vendar z drugim izrazjem in v enostavčni povedi (S).   |

## 5.2 Milan Vincetič: Pobeglo morje – Vujšlo mordje (Monošter, 2009)

Skladenjska analiza začetka poglavja Ravni breg (str. 55) v slovenskem knjižnem jeziku in Gnaki brejg (str. 132) v prekmurskem knjižnem jeziku obsega stavčno zgradbo povedi in vezniška sredstva.

| Ravni breg  |   | Gnaki brejg   |   |
|---|---|---|---|
| »Le pazi, da ti veriga ne potegne hlačnice,« je vselej zavpila za njim, ko se je kot vihar pognal po klanecu in spustil krmilo.   | Petstavčno podredno zapleteno zloženo poved sestavljajo premi govor z glavnim stavkom in predmetnim odvisnikom, spremni stavek ima ob sebi časovna odvisnika z veznikom <i>ko</i> , ki ju veže veznik <i>in</i> .   | »Samo pazi, ka ti lanc ne potegne lačnice,« je sigdar zakričala za njim, gda se je kak vijer zakado po klanci pa spüsto korman.   | Prestavljena poved v prekmurski knjižni jezik ohrani petstavčno skladenjsko zgradbo, veznik <i>da</i> je prestavljen v <i>ka</i> (saj veznika <i>da</i> prekmurščina ne pozna), časovni veznik <i>ko</i> je prestavljen v narečni <i>gda</i> , slovenski knjižni vezalni veznik <i>in</i> je zamenjan s <i>pa</i> , saj veznika <i>in</i> v narečju ne slišimo. |
| »Prepričan je bil, da si je od strahu zakrila oči, <u>pa</u> tudi, <u>da</u> bo zrasel v njenih očeh, <u>kajti</u> Estika, urarjeva hči, mu je že večkrat priznala, da ima rada fante, <u>ki</u> si upajo.« | Glavni stavek ima ob sebi predmetni odvisnik z veznikom <i>da</i> in nadaljuje se glavni eliptični stavek s predmetnim odvisnikom z <i>da</i> , ki ima ob sebi priredni vzročni stavek, sledi predmetni odvisnik z veznikom <i>da</i> in temu podrejeni prilastkov odvisnik z oziralnim zaimkom <i>ki</i> . | »Znao je, ka de si od straja zakrila oči, <u>pa</u> tiudi tou, <u>ka</u> de pri njoj zraso, <u>ar</u> Estika, ta vörarova čerka, ma je že parkrat pripovedjala, <u>ka</u> ma rada pojbe, <u>šteri</u> si vüpajo.« | Skladenjska zgradba povedi je podobna slovenski knjižni, vezniki in vezniška sredstva pa so drugačna: <i>ka</i> 'da', <i>ar</i> 'ker' za priredni kajti, oziralni zaimek <i>šteri</i> 'kateri'.   |
| »Ki se jim ne tresejo hlače,« je povabila oči, kot bi se sramovala.   | Tristavčna zapleteno zložena poved se začne z oziralnim zaimkom v prilastkovem odvisniku v premem govoru in nadaljuje s spremnim stavkom, ki ima načinovni odvisnik.  | »Ka se jin ne trousijo lače,« je povabila oči, <u>kak</u> če bi jo gratalo sram.  | Oziralni zaimek <i>ki</i> je zamenjan s <i>ka</i> , kot je prestavljen v prislovni način <i>kak</i> in dodan je podredni veznik <i>če</i> .   |
| »Vsake toliko sta se srečala.«  | Enostavčna poved.   | »Vsakše telko sta se srečala.«  |   |

|   |   |  |   |
|---|---|--|---|
| »Nikoli se nista dogovorila, <u>čeprav</u> je od daleč kazalo tako.«  | Dopustni odvisnik veže veznik <i>čeprav</i> .   | » <u>Nejsta se zgučala, čí gli je od daleč tak vö vidlo.</u> «   | Dopustni veznik je čigli 'čeprav'. Odvisnik se konča z glagolom.  |
| »Kot strela z jasnega se je namreč prikazala na glavni cesti s svojim pletenim cekarjem, <u>ki</u> ga je vztrajno predevala z ene v drugo roko.«          | Glavni stavek se začinja s frazomem, prilastkov odvisnik veže oziralni zaimek <i>ki</i> .               | »Samo naednok se je prikazala na poštiji s svojim pletenim cekrom, <u>šteroga</u> je predevala z roké v rokou.«  | Oziralni zaimek <i>šteri</i> 'kateri' veže prilastkov odvisnik.   |
| »Pa ga daj na prt-ljažnik, <u>če</u> ti je pretežko,« se ji je ponudil, <u>čeprav</u> je že imel na njem velik paket, ki ga je pričakoval vaški odbornik. | Petstavčna zapleteno zložena poved.   | »Pa deni na paktrejgar, če ti je žmetno,« se ji je ponúdo, <u>če gli je meo na paktrejgari privezani velki pak, na šteroga</u> je že dugo čako veški rijtar. | V premem govoru je za glavnim stavkom pogojni odvisnik z veznikom <i>če</i> , v spremnem stavku je dopustni veznik <i>čeprav</i> zamenjan z narečnim <i>če gli</i> , oziralni <i>ki</i> pa s <i>šteri</i> . |
| »Ko se nabere, ko oče popravi vse te ure, mi jih položi v cekar, pa jih moram, hočeš, nočeš raznositi,« se je znova potožila.                             | Petstavčna podredno zapleteno zložena poved vsebuje premi govor in spremni stavek. Posebnost je vrivek. | »Gde se naberé, gda oča popravi vse te vöre, mi jih spakejra v té ceker, pa jih morem – če ščejn ali nej – raznositi,« se je vnouvič potoužila.              | Gda 'ko', pa je vezalni veznik, če pogojni ali ločni veznik.  |
| »Veš, Branko, očeta že dajejo noge, moje <u>pa</u> so še zdrave, <u>samo</u> hiše so razmetane, <u>pa</u> tudi ...«                                       |   | »Znaš, Branko, oči že popiščavajo nogé, ges <u>pa</u> mam ešče zdrave, <u>samo</u> iže so tak daleč raztroušene, <u>pa</u> tüdi ...«                         | Pa je protivni veznik.  |
| »Če bi bili na hišah naslovi, bi lahko, Branko, a oče mi je dal zvezek, v <u>katerega</u> se mora vsakdo, <u>ki</u> mu predam uro, tudi podpisati ...«    |   | »Če bi bili na vöraj atresi, bi lejko, Branko, <u>a</u> oča mi je dal irko, v <u>šteru</u> se mora vsaki podpisati, šteri je vöro spri-mo ...«               | Vezniki in vezniška sredstva: <i>če</i> , <i>a</i> , v <i>šteru</i> , <i>šteri</i> .  |

5.3 Iz skladenjske analize govornjenih narečnih besedil ugotavljamo, da se narečja panonske narečne skupine skladenjsko bistveno ne razlikujejo od govornjenega slovenskega zbornega knjižnega jezika, narečna pa so vezniška sredstva in pogosto pojavljanje glagola na koncu stavka.

## Literatura in viri

- Koletnik 2001 = Mihaela Koletnik, *Slovenskogoriško narečje*, Maribor: Slavistično društvo, 2001 (Zora 12).
- Logar 1975 = Tine Logar, *Slovenska narečja: besedila*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1975 (Kondor 154).
- Mukič 2005 = Francek Mukič, *Garaboncijaš: porabska legenda*, Murska Sobota: Franc-Franc, 2005.
- Mukič 2007 = Francek Mukič, Črnošolec: *porabska legenda*, Murska Sobota: Franc-Franc, 2007.
- Porabje = *Porabje: časopis Slovencev na Madžarskem* (Monošter) 2011–2012.
- Rigler 2001 = Jakob Rigler, *Zbrani spisi 1: jezikovnozgodovinske in dialektološke razprave*, ur. Vera Smole, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001.
- Toporišič 2000 = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Obzorja, 42000 (<sup>1</sup>1976).
- Valh Lopert 2006 = Alenka Valh Lopert, Skladenjski elementi govornega jezika v jutranjem programu komercialnega radia (Radio City), *Jezikoslovni zapiski* 12 (2006), št. 2, 51–62.
- Valh Lopert 2008 = Alenka Valh Lopert, *Kultura govora v mariborskih medijih (nacionalni Radio Maribor in komercialni Radio City): doktorska disertacija*, Maribor: [A. Valh Lopert], 2008.
- Vincetič 2009 = Milan Vincetič, *Pobeglo morje = Vujšlo mordje*, Murska Sobota: Franc-Franc, 2009.
- Zorko 1998 = Zinka Zorko, *Haloško narečje in druge dialektološke študije*, Maribor: Slavistično društvo, 1998 (Zora 6).
- Zorko 2009 = Zinka Zorko, *Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govorih*, Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, 2009 (Zora 64).

## Syntax in the Pannonian dialect group

### Summary

This article presents the syntactic properties of spoken texts in the Prekmurje, Prekija, Slovenian Hills, and Haloze dialects; specifically, the structure of simple and complex sentences, special features connected with word order, and connectors (especially coordinating and subordinating conjunctions and adverbs). The introduction analyzes the phonology and morphology of the Pannonian dialect group. The article also includes a syntactic analysis of two Prekmurje works of fiction written in standard Prekmurje Slovenian and formal standard Slovenian. The syntactic analysis of spoken dialect texts shows that the syntax used in the dialects of the Pannonian dialect group does not differ significantly from spoken standard Slovenian. However, connectors and the frequent appearance of the verb at the end of the sentence are a typical dialect feature.